

Секція: Юридичні науки

Косінова Дарина Станіславівна

доктор філософії, асистент кафедри права Європейського Союзу

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЗАГАЛЬНИХ ПРИНЦИПІВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ ЗА В. КЕРНСОМ ТА А. ТАТАМОМ

У праві Європейського Союзу існує своя власна, властива йому сукупність принципів, яка встановлює загальний правовий режим типу європейської інтеграції та її організаційно-правові основи. Деякі з них схожі з принципами інших правових систем (внутрішньодержавного і міжнародного права), а деякі мають особливу юридичну природу.

Дослідженню принципів права ЄС у своїх працях приділяли велику увагу такі вчені, як А. Татам та В. Кернз, їх аналіз та систематизація безпосередньо загальних принципів права сприяла більш комплексному і ґрунтовному розумінню тих правових форм, за допомогою яких здійснюється правове регулювання інтеграційних процесів в рамках ЄС. У зв'язку з цим, питання щодо визначення місця, ролі та значення принципів права в системі джерел права ЄС за поглядами даних вчених потребує на сьогодні детального аналізу та розгляду.

Серед принципів права ЄС прийнято вирізняти притаманні суто йому принципи: 1) співвідношення права ЄС з правовими системами держав-членів (верховенства права ЄС над національним правом держав-членів, прямої дії права ЄС); 2) функціонування ЄС, які визначають порядок реалізації наданих йому повноважень (принципи пропорційності, субсидіарності тощо); 3) спеціальні принципи права ЄС, які

застосовуються в рамках окремих галузей або сфер правового регулювання в ЄС; 4) загальні принципи права ЄС — керівні засади правового регулювання, які діють у всіх сферах компетенції ЄС та, водночас, притаманні демократичним правовим системам. У зв'язку з невизначеністю питання про розкриття загальних принципів права ЄС, актуальним є дослідження саме цієї сфери. Сучасна правова основа для включення загальних принципів права до правової системи ЄС базується на ст. 263 Договору про функціонування Європейського Союзу [1].

Загальні принципи права ЄС виконують у правовій системі ЄС ряд важливих функцій: по-перше, заповнюють прогалини в праві ЄС, що забезпечує, власне, автономність та узгодженість правової системи ЄС, її ефективність; по-друге, допомагають при тлумаченні правових актів ЄС, а також актів національного законодавства його держав-членів; по-третє, слугують правовою підставою, джерелом права, при судовому розгляді [3, с. 1629].

Спектр поглядів щодо визначення конкретного переліку і змісту загальних принципів, які діють в ЄС є досить широким. Одну із найбільш повних класифікацій загальних принципів наводить британський учений В. Кернз, який вважає, що право ЄС включає в себе: по-перше, загальні принципи, які є спільними для правових порядків декількох держав-членів; по-друге, загальні принципи, які походять з природи права ЄС; по-третє, загальні принципи міжнародного права [3, с. 104].

Серед загальних принципів, спільних для правопорядків держав-членів науковець називає наступні: 1) принцип правової визначеності; 2) принцип законних очікувань; 3) принцип пропорційності; 4) основні права людини. Також, до цієї категорії принципів В. Кернз відносить деякі процесуальні права, зокрема, право на відповідний (судовий) процес, яке, в свою чергу, містить у собі певні гарантії: а) зацікавлена сторона має право бути належним чином поінформована з питань, які стосуються

судового слухання; б) принцип, відомий в англійській правовій системі як *audi alteram partem* — особа має право бути вислуханою з метою власного захисту від покарання або заходу, що може серйозно зашкодити її інтересам (це означає, що перед тим, як вимагати від звинуваченого пояснень, його слід поінформувати про розпочату проти нього справу); в) зобов'язання суду повідомляти про причини, що слугують підставами для прийняття рішення, тобто мотивувати своє рішення. До загальних принципів, які походять із природи права ЄС, В. Кернз відносить принципи рівності та солідарності. Загальні принципи, що походять із правових звичаїв та традицій міжнародного права В. Кернз не розкриває [3, с. 104-110].

Інший британський науковець А. Татам пропонує свою класифікацію загальних принципів права ЄС. При цьому він акцентує увагу на тому, що не слід ототожнювати загальні принципи, що становлять неписане право ЄС та інші правові принципи, визначені в установчих договорах, наприклад, принципи вільного руху товарів і людей, заборони дискримінації на підставі статі (ст. 119 Договору про ЄС) або національності (ст. 6 Договору про ЄС) та ін. [4, с. 83].

Водночас, до неписаних загальних принципів права ЄС А. Татам відносить деякі принципи адміністративного і конституційного права. Це, по-перше, *non bis in idem*: ніхто не може притягатися до відповідальності двічі за одну й ту саму провину. По-друге, право на юридичну допомогу: особа має право отримувати правову допомогу і бути представленою адвокатом, коли захищаються її законні права. У свою чергу, цей принцип містить два правила: 1) адвокат має право на доступ до усіх необхідних документів та, 2) спілкування між захисником і клієнтом має бути конфіденційним. По-третє, право не свідчити проти себе: незважаючи на те, що особу можна зобов'язати надати інформацію компетентному органу ЄС, навіть якщо ця інформація може свідчити проти неї, її не можна

примусити відповідати на запитання, які могли би призвести до визнання протиправної діяльності, наявність якої встановлює лише відповідний орган ЄС. По-четверте, вже згадуваний вище принцип *audi alteram partem*. Крім того, серед загальних принципів права ЄС А. Татам називає: принцип правової визначеності, принцип пропорційності, принцип однакового ставлення або недискримінації, основні права людини, а також принципи прямої дії, верховенства та ефективності права ЄС [4, с. 70].

Підсумовуючи вищезазначене, необхідно зауважити, що загальні принципи права є концентрованим виразом найбільш суттєвих рис і цінностей, притаманних правовій системі ЄС. В них знаходять свій вираз важливі демократичні традиції, що поділяються державами-членами та самим ЄС. Дійсність нормативно-правових актів ЄС у вирішальній мірі визначається тим, наскільки ці акти відповідають за своїм змістом не тільки установчим договорам, але й загальним принципам права. В свою чергу, їх розвиток, класифікація та подальше визначення є запорукою успішного існування доктринального матеріалу, що продовжуватиме шлях таких відомих дослідників як Татам та Кернз.

Література

1. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <http://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>
2. Lenaerts K., J. A. Gutierrez-Fons The constitutional allocation of powers and general principles of EU Law // *Common Market Law Review* 47. 2010. PP. 1629-1669.
3. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу / В. Кернз [пер. з англ.]. К.: Знання, 2003. 381 с.
4. Татам А. Право Європейського Союзу / А. Татам / [пер. з англ.]. К.: Абрис, 1998. — 424 с.